

—
Верховний
Суд

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

у справах щодо надання дозволу
на виконання рішень міжнародних
комерційних арбітражних судів
та їх оспорування

Зміст

Список скорочень	4
Вступ	5
1. Процесуальні аспекти визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення в Україні	5
1.1. Можливість розгляду клопотання про надання дозволу на виконання рішення МКАС на території обох держав, у яких здійснюють свою господарську діяльність сторони спору	5
1.2. Вимоги до заяви про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС	7
1.3. Вимоги до документів, які додаються до заяви про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС	8
1.4. Компетенція МКАС розглядати зустрічний позов	10
1.5. Судовий імунітет іноземної держави у справі про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення	12
1.6. Вжиття заходів забезпечення позову у справі, яка передана на розгляд МКАС	14
1.7. Зупинення провадження у справі про визнання та надання дозволу на виконання на території України рішення МКАС	17
2. Визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС	18
2.1. Порушення публічного порядку України як підстава для відмови у визнанні або у виконанні арбітражного рішення	18
2.2. Неналежне повідомлення про арбітражний розгляд як підстава для відмови у визнанні або у виконанні арбітражного рішення	22
2.3. Принцип автономності арбітражної угоди від основного договору	23
3. Оспорювання рішення МКАС при ТПП України	25
3.1. Вимоги до заяви про скасування арбітражного рішення	25
3.2. Строк, протягом якого клопотання про скасування арбітражного суду може бути подано до компетентного суду	26
3.3. Підстави для скасування арбітражного рішення (невідповідність складу третейського суду чи арбітражної процедури угоді сторін)	27
3.4. Неможливість оскарження арбітражного рішення по суті	32
4. Прецедентна практика ЄСПЛ	33

Показчик термінів

Нью-Йоркська конвенція 1958 року – 8, 9, 18, 22, 25

Київська угода 1992 року – 6, 8, 12

іммунітет держави – 12, 13, 14

публічний порядок – 19, 20, 21, 22, 23, 33

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року – 14

Список скорочень

МКАС – Міжнародний комерційний арбітражний суд

МКАС при ТПП РФ – Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті Російської Федерації

МКАС при ТПП України – Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

Вступ

ЦПК України (у редакції Закону України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII) вніс зміни у регулювання питання інстанційної юрисдикції справ про визнання та надання дозволу на виконання рішень МКАС та їх оспорювання. Відповідно до статей 23, 24 і 351 ЦПК України Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду розглядає ці категорії справ в порядку апеляційного провадження. Винятком є справи, передані цьому суду Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ, які, враховуючи положення підпункту 4 пункту 1 розділу XIII Перехідних положень ЦПК України, розглядаються Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду в порядку касаційного провадження.

Нова редакція ЦПК України забезпечує розвиток міжнародного комерційного арбітражу, адже у ньому задекларована проарбітражна політика, яка стосується використання альтернативних способів вирішення спорів.

Прийняття нового процесуального законодавства дає міжнародному комерційному арбітражу в Україні багато нових інструментів, які мають підвищити його дієвість і сприяти його розвитку. Це – вдосконалення процедури визнання та приведення до виконання, а також оскарження рішень міжнародного комерційного арбітражу.

Процедурні питання оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів регламентується розділом VIII ЦПК України.

Упродовж 2018 року у Касаційному цивільному суді у складі Верховного Суду перебувало на розгляді 46 апеляційних скарг на ухвали щодо рішень МКАС. Більшість розглянутих КЦС ВС скарг стосувалася визнання та надання дозволу на виконання рішень МКАС, значно меншою була кількість випадків звернення до Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про скасування рішень МКАС.

1. Процесуальні аспекти визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення в Україні

1.1. Можливість розгляду клопотання про надання дозволу на виконання рішення МКАС на території обох держав, у яких здійснюють свою господарську діяльність сторони спору

Наявність судового рішення Російської Федерації про визнання рішення МКАС при ТПП України не підтверджує наявність ще одного рішення по суті спору між сторонами. Законодавство не містить заборони щодо розгляду клопотання про надання дозволу на виконання рішення міжнародного арбітражного суду на території обох держав, у яких здійснюють свою господарську діяльність сторони спору

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 29 листопада 2018 року розглянуто касаційну скаргу Відкритого акціонерного товариства «Авіаційна компанія «ТрансАеро» (Російська Федерація) на ухвалу Солом'янського районного суду міста Києва від 20 липня

2017 року та постанову Апеляційного суду міста Києва від 21 березня 2018 року за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «СІТІПОРТ» (далі – ТОВ «СІТІПОРТ») (Україна) про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС при ТПП України від 21 січня 2016 року у справі АС № 611р/2015 та видачу виконавчого листа.

Відповідно до статті 7 Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 19 грудня 1992 року № 2889-XII (далі – Київська угода 1992 року) держави-учасниці Співдружності Незалежних Держав взаємно визнають і виконують рішення компетентних судів, що набрали законної сили. Рішення, винесені компетентними судами однієї держави-учасниці Співдружності Незалежних Держав, мають бути виконаними на території інших держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. Рішення, винесені компетентним судом однієї держави-учасниці Співдружності Незалежних Держав у частині звернення стягнення на майно відповідача, підлягають виконанню на території іншої держави-учасниці Співдружності Незалежних Держав органами, призначеними судом або визначеними законодавством цієї держави.

Аналіз норм наведеної статті дає підстави для висновку, що Київською угодою 1992 року не передбачено заборони на виконання рішення міжнародного арбітражу державою, у якій розглядався спір. У такому висновку суд касаційної інстанції керується принципом «дозволено все, що не заборонено». У статті 7 Київської угоди 1992 року прямої заборони на розгляд такого клопотання судом держави, у якій розглядався спір, не встановлено. У статті 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» передбачено, що цей Закон застосовується до міжнародного комерційного арбітражу, якщо місце арбітражу знаходиться на території України. Однак положення, передбачені статтями 8, 9, 35 і 36 цього Закону, застосовуються і в тих випадках, коли місце арбітражу знаходиться за кордоном.

Крім того, правилами статті 390 ЦПК України 2004 року також передбачено звернення до національного суду із клопотанням про надання дозволу на виконання рішення міжнародного арбітражу, яким є і МКАС при ТПП України.

Застосовуючи системно правила статті 7 Київської угоди 1992 року, статті 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітражний суд», статті 390 ЦПК України 2004 року, Верховний Суд зробив висновок про можливість розгляду клопотання про надання дозволу на виконання рішення міжнародного арбітражного суду на території обох держав, у яких здійснюють свою господарську діяльність сторони спору.

З текстом постанови Верховного Суду від 29 листопада 2018 року у справі № 760/5924/17 (провадження № 61-16760св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78215121>.

1.2. Вимоги до заяви про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС

Встановивши, що заяву про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражу подано без додержання вимог, викладених у пункті 2 частини четвертої статті 476 ЦПК України, суд повинен залишити її без руху та надати заявнику можливість усунути недоліки заяви, зазначивши в ухвалі спосіб і строк їх усунення, а не повертати заяву заявнику

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 04 червня 2018 року розглянуто у порядку письмового провадження апеляційну скаргу державного підприємства «Енергоринок» (Україна) на ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 07 лютого 2018 року у справі за заявою державного підприємства «Енергоринок» про надання дозволу на примусове виконання рішення Арбітражного інституту Торгової палати м. Стокгольма від 29 січня 2015 року у справі за позовом ДП «Енергоринок» проти Республіки Молдова, за яким Республіка Молдова повинна відшкодувати ДП «Енергоринок» 67 403,45 євро, 106 358,56 шведських крон як п'ятдесятивідсоткову частку відповідача в арбітражних видатках та 1935,87 євро, 26 589,64 шведських крон за двадцятип'ятивідсотковий шведський податок на додану вартість, нарахований на частку відповідача в арбітражних видатках.

Оскаржуваною ухвалою апеляційного суду заяву ДП «Енергоринок» про надання дозволу на примусове про надання дозволу на примусове виконання рішення Арбітражного інституту Торгової палати м. Стокгольма від 29 січня 2015 року повернуто заявнику з підстав, передбачених пунктом 2 частини четвертої статті 476 ЦПК України.

Повертаючи заяву ДП «Енергоринок», апеляційний суд виходив із того, що заява про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражу подана ДП «Енергоринок» без додержання вимог, визначених статтею 476 ЦПК України, а саме до заяви не додано оригінал арбітражної угоди або нотаріально завірена копія такої угоди.

Скасовуючи ухвалу апеляційного суду та направляючи справу для продовження розгляду, Верховний Суд виходив з наступного.

Згідно з пунктом 2 частини четвертої статті 476 ЦПК України до заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу додаються оригінал арбітражної угоди або нотаріально завірена копія такої угоди.

Відповідно до частини п'ятої статті 476 ЦПК України до заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, поданої без додержання вимог, визначених у цій статті, застосовуються положення статті 185 цього Кодексу.

Згідно з положеннями частин першої – третьої статті 185 ЦПК України, суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 цього Кодексу, протягом п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

Суд першої інстанції, виходячи з вимог частини п'ятої статті 476 ЦПК України, встановивши, що заяву про надання дозволу на примусове виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражу подано ДП «Енергоринок» без додержання вимог, викладених у пункті 2 частини четвертої статті 476 ЦПК України, повинен був залишити її без руху та надати заявнику можливість усунути недоліки заяви, зазначивши в ухвалі спосіб і строк їх усунення, а не зразу повертати заяву заявнику, оскільки це є порушенням норм ЦПК України.

З текстом постанови Верховного Суду від 04 червня 2018 року у справі № 796/22/2018 (провадження № 61-13148ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74475893>.

1.3. Вимоги до документів, які додаються до заяви про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС

У Нью-Йоркській конвенції 1958 року встановлені однакові для всіх держав-учасниць вичерпні, такі, що не підлягають розширеному тлумаченню, переліки: по-перше, документів, які сторона має надати органу «компетентної влади» у разі звернення з клопотанням про визнання і примусове виконання арбітражного рішення, і, по-друге, підстав, з яких компетентний суд може відмовити у визнанні і виконанні арбітражного рішення

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 жовтня 2018 року розглянуто касаційну скаргу Акціонерного товариства «Лебединський гірничо-збагачувальний комбінат» (далі – АТ «Лебединський гірничо-збагачувальний комбінат») на ухвалу Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 06 липня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 11 жовтня 2017 року у справі за заявою АТ «Лебединський гірничо-збагачувальний комбінат» про визнання рішення МКАС при ТПП Російської Федерації від 17 березня 2014 року у справі за позовом АТ «Лебединський гірничо-збагачувальний комбінат» до Публічного акціонерного товариства «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» (далі – ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча») про стягнення неустойки.

Міжнародно-правовою основою визнання та виконання іноземних арбітражних рішень в Україні є Нью-Йоркська конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року (далі – Нью-Йоркська конвенція 1958 року), Конвенція про правову допомогу 1993 року та Київська угода 1992 року. При цьому норми Нью-Йоркської конвенції 1958 року є спеціальними, оскільки на відміну від Конвенції про правову допомогу 1993 року, яка регулює порядок визнання і виконання рішень установ юстиції по цивільних і сімейних справах (стаття 51), та Київської угоди 1992 року, яка визначає порядок визнання і виконання рішень компетентних судів, що набули законної сили (стаття 7), предметна сфера застосування Нью-Йоркської конвенції 1958 року поширюється на визнання і виконання саме арбітражних рішень, винесених на території держави іншої, ніж та держава, в якій подається клопотання про визнання і виконання

таких рішень у спорах, сторонами в яких можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (стаття I).

У Нью-Йоркській конвенції 1958 року встановлені однакові для всіх держав-учасниць вичерпні, такі, що не підлягають розширеному тлумаченню, переліки: по-перше, документів, які сторона має надати органу «компетентної влади» у разі звернення з клопотанням про визнання і примусове виконання арбітражного рішення, і, по-друге, підстав, з яких компетентний суд може відмовити у визнанні і виконанні арбітражного рішення.

Статтею 394 ЦПК України 2004 року (у редакції, чинній на час розгляду справи в судах попередніх інстанцій) визначено вимоги до клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду і передбачено, що до цього клопотання додаються документи, передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Статтею 35 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» встановлено перелік документів, аналогічний переліку документів, передбаченому Нью-Йоркською конвенцією 1958 року (стаття IV), які повинна подати компетентному суду сторона, що клопоче про визнання та виконання арбітражного рішення: 1) оригінал належним чином засвідченого арбітражного рішення або належним чином засвідчену копію такого; 2) оригінал арбітражної угоди або належним чином засвідчену копію такої. Якщо арбітражне рішення або угода викладені іноземною мовою, сторона повинна подати належним чином засвідчений переклад цих документів на українську мову.

Будь-які додаткові вимоги до документів, передбачених Нью-Йоркською конвенцією 1958 року, або витребування додаткових документів є прямим порушенням Конвенції.

Крім того, інститут визнання і виконання іноземного арбітражного рішення не передбачає, що арбітражне рішення, винесене в одній державі, повинно бути виконуваним (мати силу виконавчого документа) у цій державі, як необхідна передумова для його визнання і примусового виконання на території інших держав.

Верховним Судом встановлено, що заявником – АТ «Лебединський гірничо-збагачувальний комбінат» було подано всі документи, передбачені статтею IV Нью-Йоркської конвенції та статтею 35 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», а тому суди не мали правових підстав для залишення клопотання про визнання рішення МКАС при ТПП РФ від 17 березня 2014 року без розгляду та його повернення з мотивів неподання до клопотання оригіналу виконавчого документа (листа).

Оскільки матеріали справи за клопотанням про визнання рішення МКАС при ТПП РФ від 17 березня 2014 року не розглядалися судами попередніх інстанцій по суті, то суд касаційної інстанції позбавлений процесуальних повноважень постановити ухвалу про задоволення чи відмову у задоволенні цього клопотання. З огляду на це та враховуючи, що АТ «Лебединський гірничо-збагачувальний комбінат» звернулося до Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області із заявою до набрання 15 грудня 2017 року чинності ЦПК України у редакції від 03 жовтня 2017 року,

і Перехідними положеннями ЦПК України у редакції від 03 жовтня 2017 року не передбачено передачі за інстанційною юрисдикцією тих справ, які надійшли до судів першої інстанції до набрання чинності цієї редакції ЦПК України, справу має бути передано для продовження розгляду до Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області.

З текстом постанови Верховного Суду від 24 жовтня 2018 року у справі № 264/1297/17 (провадження № 61-35280св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77801539>.

1.4. Компетенція МКАС розглядати зустрічний позов

Відповідач за первісним позовом мав право на пред'явлення зустрічного позову, оскільки його задоволення виключало повністю чи частково задоволення первісного позову, чи спрямовано на зарахування вимог, і такий позов підлягав розгляду у МКАС при Білоруській ТПП

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 04 жовтня 2018 року розглянуто справу за заявою Закритого акціонерного товариства «Білоруська нафтова компанія» (Республіка Білорусь) про визнання і надання дозволу на виконання рішення Міжнародного арбітражного суду при Білоруській торгово-промисловій палаті від 01 вересня 2017 року у справі № 1546/08-16 за позовом Публічного акціонерного товариства «Укртранснафта» (Україна) до Закритого акціонерного товариства «Білоруська нафтова компанія» про стягнення заборгованості і за зустрічним позовом Закритого акціонерного товариства «Білоруська нафтова компанія» до Публічного акціонерного товариства «Укртранснафта» про стягнення заборгованості за апеляційною скаргою Публічного акціонерного товариства «Укртранснафта» на ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 12 квітня 2018 року.

Перевіряючи аргументи заявника про помилковість висновку суду першої інстанції про те, що склад міжнародного комерційного арбітражу МКАС при Білоруській ТПП та арбітражна процедура відповідали арбітражній угоді сторін, викладеній у пункті 5.3 Договору, суд Верховний Суд зазначив наступне.

Пунктом 5.3 Договору (арбітражної угоди) сторони погодили, що у випадку недосагнення взаємної згоди у спорах і суперечностях, вони підлягають розгляду в суді за місцем знаходження відповідача, зокрема при зверненні до суду ПАТ «Укртранснафта» таким судом буде МКАС при Білоруській ТПП. У такому випадку судочинство здійснюється відповідно до матеріального і процесуального права Республіки Білорусь, а у випадку звернення до суду ЗАТ «Білоруська нафтова компанія» таким судом буде МКАС при ТПП України, судочинство буде здійснюватися відповідно до матеріального права України та Регламенту МКАС при ТПП України.

Зустрічний позов є одним із різновидів способу захисту проти пред'явленого первісного позову, і за загальним процесуальним правилом підлягає розгляду спільно з ним в одному суді.

Аналізуючи зміст арбітражної угоди, необхідно дійти висновку про те, що сторонами погоджено, що у випадку, якщо одна із них (в даному конкретному випадку ПАТ «Укртранснафта») ініціює звернення з позовом до компетентного суду за місцем знаходження відповідача (ЗАТ «Білоруська нафтова компанія»), то арбітражна процедура буде здійснюватися за регламентом МКАС при Білоруській ТПП, при цьому не була виключена можливість пред'явлення до неї зустрічного позову та їх спільний розгляд за загальним правилом.

Спільний розгляд обох позовів є обов'язковим, якщо зустрічний позов спрямовано на зарахування чи якщо задоволення зустрічного позову виключає повністю або частково задоволення первісного позову.

Зазначене дає підстави для висновку, що ЗАТ «Білоруська нафтова компанія», як відповідач за первісним позовом, мало право на пред'явлення зустрічного позову, оскільки його задоволення виключало повністю чи частково задоволення первісного позову, чи спрямовано на зарахування вимог, і такий позов підлягав розгляду у МКАС при Білоруській ТПП.

Право відповідача за первісним позовом на пред'явлення зустрічного позову у тому самому суді ґрунтується і на положенні частини п'ятої статті 4 Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності від 20 березня 1992 року, ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 19 грудня 1992 року № 2889-XII («Київська угода»), відповідно до якої зустрічний позов і вимога про залік, що впливають із тих самих правовідносин, що і зустрічний позов, підлягають розгляду у тому самому суді, який розглядає основний позов.

З урахуванням наведеного, доводи апеляційної скарги про те, що МКАС при Білоруській ТПП не мав компетенції на розгляд зустрічного позову, з посиланням на те, що Регламент МКАС при Білоруській ТПП не може підміняти собою арбітражне застереження, у якому не передбачено право розгляду зустрічного позову судом, у який був поданий первісний позов, незалежно від того, яка із сторін ініціювала судовий розгляд, не є переконливими та обґрунтованими, оскільки у арбітражному застереженні сторони дійшли згоди, що компетентним судом для розгляду спору при зверненні до суду ПАТ «Укртранснафта» є МКАС при Білоруській ТПП, а також визначили, що у такому випадку судочинство здійснюється відповідно до норм матеріального права Республіки Білорусь та Регламенту МКАС при Білоруській ТПП.

Зважаючи на викладене, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про безпідставність тверджень «Укртранснафта» щодо відсутності у МКАС при Білоруській ТПП компетенції на розгляд зустрічного позову ЗАТ «Білоруська нафтова компанія» до ПАТ «Укртранснафта» про стягнення заборгованості у рамках розгляду первісного позову ПАТ «Укартранснафта» до ЗАТ «Білоруська нафтова компанія» про стягнення заборгованості.

З текстом постанови Верховного Суду від 04 жовтня 2018 року у справі № 796/32//2018 (провадження № 61-27101св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77181176>.

1.5. Судовий імунітет іноземної держави у справі про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення

Включаючи до Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій від 27 листопада 1998 року арбітражне застереження та передбачаючи в ній остаточність і обов'язковість для обох сторін арбітражного рішення, ухваленого за результатами будь-якого спору, який впливає з цієї Угоди, боржник – Російська Федерація ipso facto надала згоду на відмову від видів імунітету держави, передбачених статтею 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» та Конвенцією ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року: а) імунітету від пред'явлення позову до іноземної держави, б) імунітету від попереднього забезпечення позову, в) імунітету від примусового виконання судового рішення

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 січня 2019 року розглянуто розглянув у відкритому судовому засіданні апеляційні скарги Акціонерного товариства «ВТБ Банк» та інші на ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 05 вересня 2018 року, на ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 25 вересня 2018 року у справі за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Еверест Істейт» та інші до Російської Федерації про стягнення сум з боржника – Російської Федерації, в особі Міністерства юстиції Російської Федерації, як компенсації за відповідне нерухоме майно.

Відповідно до частини першої статті 79 Закону України «Про міжнародне приватне право», пред'явлення позову до іноземної держави, залучення іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором або законом України.

Імунітет держави – це її право, а не обов'язок. Відповідно до міжнародних правових актів і практики їх застосування переважною більшістю держав, відмова держави від імунітету може відбуватися в один із таких способів: на підставі міжнародного договору за участю держави; шляхом включення до контракту положення про відмову від імунітету (положення про передачу спору, у разі його виникнення, до відповідного юрисдикційного органу); шляхом проголошення відповідної заяви – вже після відкриття провадження у справі.

У Рішенні від 23 березня 2010 року у справі «Цудак проти Литви» (Cudak v Lithuania (Application № 15869/02), Judgment 23 March 2010) ЄСПЛ зауважив, що «застосування абсолютного імунітету Держави, упродовж багатьох років, поступово послабшало. У 1979 році Комісія міжнародного права отримала завдання систематизувати і поступово розвинути міжнародне право у сфері юрисдикційного імунітету держав та їхньої власності ... У 2000 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про юрисдикційні імунітети держав та їх власності» (п. 64).

Норми про юрисдикційний імунітет держави уніфіковано у декількох конвенціях.

Відповідно до частини першої статті 12 Європейської конвенції про імунітет держав 1972 року, якщо Договірна держава погодилась у письмовій формі передати до арбітражу вже існуючі спори або ті спори, які можуть виникнути з цивільних або комерційних питань, вона не може посилається на імунітет від юрисдикції в суді іншої Договірної держави, на території якої або у відповідності до законодавства якої має відбутися або відбувся арбітражний розгляд щодо будь-яких дій, пов'язаних з: а) юридичною дійсністю або тлумаченням конвенції про арбітраж; б) процедурою арбітражу; с) скасуванням рішення, якщо конвенція про арбітраж не передбачає інше.

Підпунктом ii) пункту а) частини першої статті 19 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року визначено, що жодні прийняті після постановлення судового рішення примусові заходи, такі, як звернення стягнення, арешт та виконання рішення, щодо власності держави не можуть бути прийняті у зв'язку із розглядом в суді іншої держави, за винятком, коли держава прямо погодилась на вжиття таких заходів, які указані в арбітражній угоді або у письмовому контракті.

Російська Федерація підписала Конвенцію ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року. Концепцію обмеженого юрисдикційного імунітету держави викладено у Федеральному Законі Російської Федерації від 03 листопада 2015 року № 297-ФЗ «Про юрисдикційні імунітети іноземної держави та майна іноземної держави у Російській Федерації».

Україною вищевказані міжнародні конвенції не ратифіковано, проте викладена у них концепція обмеженого юрисдикційного імунітету держави боржника застосовується згідно із звичаєвим міжнародним правом, з урахуванням Рішення ЄСПЛ від 14 березня 2013 року у справі «Олейніков проти Росії» (скарга № 36703/04): проект статей Комісії міжнародного права ООН і Конвенція ООН 2004 року застосовуються до держави-відповідача згідно із звичаєвим міжнародним правом, і Суд повинен брати до уваги цей факт, вирішуючи питання про те, чи було дотримано право на доступ до суду у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції (п. 68, п. 31); таким чином, Суд зробив висновок, що відхиливши позов заявника без розгляду його по суті і без надання відповідних і достатніх підстав, а також, незважаючи на положення міжнародного права, які підлягають застосуванню, російські суди порушили принцип пропорційності ... саму суть права заявника на доступ до суду (п. 68).

Суди України застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права (частина четверта статті 10 ЦПК України, стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року; постанова Верховного Суду України від 13 квітня 2016 року у справі № 908/4804/14).

Відповідно до статті 9 Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій від 27 листопада 1998 року, ратифікованої Законом України від 15 грудня 1999 року № 1302-XIV, «будь-який спір між однією з Договірних Сторін і інвестором іншої Договірної Сторони, що виникає в зв'язку з інвестиціями, включаючи спори, що стосуються розміру, умов або порядку виплати

компенсації, передбаченої в статті 5 цієї Угоди, або порядку здійснення переказу платежів, передбаченого в статті 7 цієї Угоди, буде предметом письмового повідомлення, супроводжуваного докладними коментарями, які інвестор направить Договірній Стороні, що бере участь у спорі. Сторони в спорі будуть намагатися врегулювати такий спір по можливості шляхом переговорів. Якщо в такий спосіб спір не буде вирішено протягом шести місяців із дати письмового повідомлення, згаданого в пункті 1 цієї статті, він буде переданий на розгляд у: а) компетентний суд або арбітраж Договірної Сторони, на території якої здійснені інвестиції; б) Арбітражний інститут Стокгольмської торговельної палати; в) арбітражний суд ad hoc відповідно до Арбітражного регламенту Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). Арбітражне рішення буде остаточним і обов'язковим для обох сторін спору. Кожна з Договірних Сторін зобов'язується призвести таке рішення до виконання у відповідності зі своїм законодавством».

Отже, включаючи до Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій від 27 листопада 1998 року арбітражне застереження та передбачаючи в ній остаточність і обов'язковість для обох сторін арбітражного рішення, ухваленого за результатами будь-якого спору, який впливає з цієї Угоди, боржник – Російська Федерація ipso facto надала згоду на відмову від видів імунітету держави, передбачених статтею 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» та Конвенцією ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 2004 року: а) імунітету від пред'явлення позову до іноземної держави, б) імунітету від попереднього забезпечення позову, в) імунітету від примусового виконання судового рішення.

З текстом постанови Верховного Суду від 25 січня 2019 року у справі № 796/165/18 (провадження № 61-44159ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79573187>.

1.6. Вжиття заходів забезпечення позову у справі, яка передана на розгляд МКАС

Вирішуючи питання про вжиття заходів забезпечення позову у справі, яку розглядає МКАС, суду необхідно пересвідчитись, що між сторонами дійсно існує спір, який розглядається в міжнародному комерційному арбітражі, та реальна загроза невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 вересня 2018 року розглянуто апеляційні скарги компанії «Елан Софт ЛПП» (Elan Soft LPP) (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) та фермерського господарства «Дінекс-Агро» (Україна) на ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 22 лютого 2018 року про забезпечення позову.

Апеляційний суд Одеської області, діючи як суд першої інстанції, встановив, що зміст поданої до Арбітражу GAFTA позовної заяви «Софткомодітіс Трейдинг Компані СА» свідчить про те, що позивач просив стягнути з відповідача на його користь збитки в сумі 425 750,00 доларів США.

Відповідно до частини третьої статті 149 ЦПК України за заявою сторони у справі, яка передана на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду, суд може вжити заходів забезпечення позову у порядку та з підстав, встановлених цим Кодексом.

У частині першій статті 150 ЦПК України серед видів забезпечення позову передбачено накладення арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачеві і знаходяться у нього чи в інших осіб, а також заборона вчиняти певні дії.

Визначаючи вид забезпечення позову, апеляційний суд врахував положення частини другої статті 150 ЦПК України та вжив два види забезпечення позову, які передбачені частиною першої цієї статті: накладення арешту на майно у вигляді пшениці та заборона ТОВ Фірмі «Давос» і ДП «Морський торговельний порт «Усть-Дунайськ» вчиняти дії, направлені на передачу чи вивантаження цього майна.

Апеляційний суд з'ясував обсяг позовних вимог компанії «Софткомодітіс Трейдинг Компані СА» та дійшов правильного висновку про співмірність виду забезпечення позову із пред'явленими позовними вимогами.

Разом із тим апеляційний суд, застосувавши зустрічне забезпечення у вигляді поруки, гарантував компанії «Елан Софт ЛПП» (Elan Soft LPP) реальну можливість захистити свої права у випадку, якщо вжиті заходи забезпечення позову виявляться необґрунтованими.

У зв'язку з викладеним апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про наявність передбачених законом підстав для застосування заходів забезпечення позову.

Однак, призначивши заяву про забезпечення позову до розгляду в судовому засіданні з викликом сторін, апеляційний суд Одеської області розглянув цю заяву без участі особи, щодо якої застосовувалися заходи забезпечення позову, компанії «Елан Софт ЛПП» (Elan Soft LPP), та особи, якої може стосуватися заява, ТОВ Фірма «Давос».

Зазначені порушення апеляційного суду усунув Верховний Суд під час перегляду ухвали про забезпечення позову в апеляційному порядку шляхом належного повідомлення всіх учасників про дату, час та місце розгляду справи, а також надання їм можливості ознайомитися з доводами апеляційних скарг, подати на них заперечення, усні та письмові пояснення по суті заяви.

Враховуючи наведене, встановивши, що оскаржувана ухвала постановлена з додержанням норм процесуального права, та дійшовши до висновку про відсутність підстав для скасування судового рішення, колегія суддів апеляційні скарги залишила без задоволення, а оскаржувану ухвалу – без змін.

З текстом постанови Верховного Суду від 24 вересня 2018 року у справі № 785/1018/18 (провадження № 61-19417ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76812069>.

Відсутність відомостей щодо вартості майна боржника позбавляє суд можливості визначитися із таким критерієм застосування заходів забезпечення позову як співмірність, що у свою чергу є підставою для відмови у задоволенні вимог про накладення арешту на все майно боржника

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 28 березня 2019 року розглянуто апеляційну скаргу International Transit S.A.L. (Offshore) на ухвалу Київського апеляційного суду від 23 листопада 2018 року про відмову у задоволенні заяви International Transit S.A.L. (Offshore) про забезпечення позову у справі за заявою International Transit S.A.L. (Offshore) про визнання і надання дозволу на виконання рішення Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма від 19 вересня 2018 року у справі № V 2017/176 за позовом International Transit S.A.L. (Offshore) до Публічного акціонерного товариства «Дніпровський металургійний комбінат», Корпорації «Індустріальна спілка Донбасу» про стягнення коштів.

Відмовляючи у задоволенні заяви про забезпечення позову, суд апеляційної інстанції (діючи як суд першої інстанції) виходив з того, що заявник просив накласти арешт на усе рухоме та нерухоме майно та грошові кошти, які обліковуються на рахунках боржників, не зазначивши при цьому, на яке конкретне майно, необхідно накласти арешт. Подана заява не містить обґрунтованих посилань та відомостей щодо майна відповідача, на яке необхідно накласти арешт.

Залишаючи без змін ухвалу Київського апеляційного суду від 23 листопада 2018 року, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду виходив з того, що забезпечення позову по суті – це обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача або пов'язаних із ним інших осіб в інтересах забезпечення реалізації в майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача (заявника).

Отже, при поданні заяви про забезпечення позову не достатньо послатись на диспозицію відповідної норми процесуального права. Заява повинна бути належним чином мотивована, а її доводи – підтверджені. Не може бути задоволено клопотання про забезпечення позову, якщо заявник не надав докази, які б свідчили про те, що невжиття заходів забезпечення позову призведе до наслідків, передбачених процесуальним кодексом.

Установивши, що International Transit S.A.L. (Offshore), звертаючись до суду із вимогою накласти арешт на грошові кошти, все рухоме та нерухоме майно ПАТ «ДМК», Корпорації «Індустріальна спілка Донбасу», на прості іменні акції ПАТ «ДМК», що належать Корпорації «Індустріальна спілка Донбасу», не надало жодного належного та допустимого доказу щодо вартості цього майна, суд дійшов правильного висновку про відмову у задоволенні заяви, оскільки відсутність даних щодо майна боржників та його вартості позбавляє суд можливості з'ясувати питання співмірності забезпечення позову із заявленими вимогами, а також виключити можливість порушення прав та інтересів інших осіб.

При цьому Верховним Судом враховано, що судові рішення, як найвищий акт правосуддя, повинно бути виконуваним, оскільки виконання судового рішення як

завершальна стадія судового провадження є невід'ємним елементом права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Верховний Суд вважає, що застосування такого заходу забезпечення позову, як накладення арешту на все майно боржників у межах суми вимог International Transit S.A.L. (Offshore), задоволених рішенням Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма, при відсутності відомостей про вартість такого майна – є невиконуваним.

З текстом постанови Верховного Суду від 28 березня 2019 року у справі № 824/239/2018 (провадження № 61-49071ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81013119>.

1.7. Зупинення провадження у справі про визнання та надання дозволу на виконання на території України рішення МКАС

Суд може зупинити провадження за заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо в провадженні компетентного суду є заява про скасування цього рішення, – до набрання законної сили ухвалою суду, якою вирішена така заява

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 28 березня 2019 року розглянуто апеляційну скаргу International Transit S.A.L. (Offshore) на ухвалу Київського апеляційного суду від 09 січня 2019 року про зупинення провадження у справі за заявою International Transit S.A.L. (Offshore) про визнання і надання дозволу на виконання рішення Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма від 19 вересня 2018 року у справі № V 2017/176 за позовом International Transit S.A.L. (Offshore) до Публічного акціонерного товариства «Дніпровський металургійний комбінат», Корпорації «Індустріальна спілка Донбасу» про стягнення коштів.

Зупиняючи провадження у справі, Київський апеляційний суд виходив із того, що рішенням Господарського суду Донецької області від 10 листопада 2017 року, яке не набрало законної сили, договір поставки, укладений між ПАТ «ДМК» та International Transit S.A.L. (Offshore), визнано недійсним у цілому з моменту підписання. Таким чином, арбітражна угода, яка встановлена спірним договором поставки, також є оспорюваною. Зазначена справа перебуває у провадженні Східного апеляційного господарського суду за апеляційною скаргою International Transit S.A.L. (Offshore). Аналіз наведених фактичних обставин приводить до висновку, що в порядку господарського судочинства розглядається справа, до набрання законної сили судовим рішенням в якій об'єктивно неможливо розглянути цю справу.

Верховний Суд не погодився з таким висновком суду, виходячи з наступного.

Визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу – це окремий вид непозовного цивільного судочинства, що врегульоване спеціальними правилами розділу IX ЦПК України. Процесуальна процедура розгляду клопотання про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу є спеціальною.

Крім того, за змістом статті VI Нью-Йоркської конвенції та частини сьомої статті 477 ЦПК України, суд може зупинити провадження за заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо в провадженні компетентного суду є заява про скасування цього рішення, – до набрання законної сили ухвалою суду, якою вирішена така заява.

Тобто єдиною підставою для зупинення провадження у процесі розгляду такої категорії заяв є наявність у провадженні компетентного суду заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу, про визнання та надання дозволу на виконання якого здійснюється провадження.

Установивши, що заявником не доведено, що в провадженні компетентного суду перебуває заява про скасування рішення Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма від 19 вересня 2018 року, Верховний Суд дійшов висновку про відсутність підстав для зупинення провадження у цій справі.

З текстом постанови Верховного Суду від 28 березня 2019 року у справі № 824/239/2018 (провадження № 61-49071ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81013018>.

2. Визнання та надання дозволу на виконання рішення МКАС

2.1. Порушення публічного порядку України як підстава для відмови у визнанні або у виконанні арбітражного рішення

Визнання рішення МКАС при ТПП України щодо стягнення заборгованості у іноземній валюті не суперечить публічному порядку України. Національне законодавство допускає визначення такої валюти з переведенням її в національну за курсом, установленим НБУ на час розгляду справи

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 19 вересня 2018 року розглянуто касаційну скаргу Публічного акціонерного товариства «АвтоКрАЗ» на ухвалу Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 30 березня 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Полтавської області за клопотанням компанії «Inexim Company LTD» (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) про надання дозволу на примусове виконання на території України рішення МКАС при ТПП України від 26 листопада 2015 року у справі про стягнення з Публічного акціонерного товариства «АвтоКрАЗ» на користь компанії 1 170 750 доларів США – авансового платежу та 22 853,75 доларів США на відшкодування витрат зі сплати арбітражного збору, а всього 1 193 603,75 доларів США.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до статті 99 Конституції України грошовою одиницею України є гривня.

Гривня є законним платіжним засобом на території України.

Іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом (частини перша, друга статті 192 ЦК України).

Такі випадки передбачені, зокрема, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Декретом Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті».

Відповідно до частини першої статті 533 ЦК України грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях.

Разом з тим частина друга цієї статті ЦК України допускає, що сторони можуть визначити в грошовому зобов'язанні грошовий еквівалент в іноземній валюті.

У такому разі сума, що підлягає сплаті за зобов'язанням, визначається в гривнях за офіційним курсом Національного банку України, встановленим для відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду дійшла висновку, що оскільки визнання рішення МКАС при ТПП України від 26 листопада 2015 року щодо стягнення заборгованості в іноземній валюті не суперечить публічному порядку України, національне законодавство допускає визначення такої валюти з переведенням її в національну за курсом, установленим НБУ на час розгляду клопотання судом першої інстанції, тому доводи касаційної скарги є безпідставними.

З текстом постанови Верховного Суду від 19 вересня 2018 року у справі № 524/722/16-ц (провадження № 61-9866св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76945310>.

Та обставина, що стягувач є компанією, яка зареєстрована у Російській Федерації, яка визнана в Україні державою-агресором, не може бути підставою для відмови у задоволенні клопотання про визнання та надання дозволу на виконання в Україні рішення МКАС

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 вересня 2018 року розглянуто касаційну скаргу Акціонерного товариства «Авіа-ФЕД-Сервіс» (далі – АТ «Авіа-ФЕД-Сервіс») (Російська Федерація) на ухвалу Шевченківського районного суду м. Києва від 31 травня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 08 листопада 2017 року за клопотанням АТ «Авіа-ФЕД-Сервіс» про надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС при ТПП РФ від 03 жовтня 2016 року у справі № 300/2015 за позовом АТ «Авіа-ФЕД-Сервіс» до Державної акціонерної холдингової компанії «Артем» (Україна) про стягнення коштів.

Оскаржуваними судовими рішеннями у задоволенні клопотання про визнання та надання дозволу на виконання рішення іноземного суду на території України відмовлено.

Суди виходили із того, що примусове виконання рішення МКАС при ТПП РФ від 03 жовтня 2016 року буде суперечити публічному порядку України в частині провадження та дотримання режиму санкцій проти окремих компаній оборонного комплексу Російської Федерації та щодо оборонного сектору країни-агресора.

Скасовуючи оскаржувані ухвали та направляючи справу на новий розгляд, Верховний Суд виходив з того, що необґрунтована відмова у наданні дозволу на примусове виконання рішення МКАС є свого роду блокуванням рішення і буде носити характер штучного нормативного бар'єру, який з точки зору міжнародного права є абсолютно недопустимим. Це блокування не тільки не відповідатиме цілям міжнародного арбітражу, але й буде порушувати законні права, які це арбітражне рішення може фактично надавати стягувачу в інших країнах.

Відмова у визнанні та наданні дозволу на примусове виконання на території України арбітражного рішення порушуватиме частину першу статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, становитиме втручання у право власності стягувача на присуджені грошові кошти (рішення ЄСПЛ у справі «Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece» від 09 грудня 1994 року).

Застереження про публічний порядок у загальному вигляді сформульоване у міжнародних конвенціях. Зокрема, у статті 6 Конвенції ООН про право, що застосовується до міжнародної купівлі-продажу товарів, від 15 червня 1955 року встановлено, що в кожній договірній державі застосування права, визначеного цією Конвенцією, може бути виключено з мотивів публічного порядку. Таке ж правило встановлене у статті 18 цієї Конвенції ООН у редакції від 22 грудня 1986 року.

Таким чином, головним завданням застереження про публічний порядок у міжнародному праві є вирішення колізій різних країн.

Об'єктом застереження про публічний порядок є міжнародні приватноправові відносини, а предметом - незастосування іноземного права, яке обране для регулювання цивільно-правових відносин з іноземним елементом, якщо його застосування порушує публічний порядок держави. У цьому разі застереження про публічний порядок врегульовує самостійну сферу суспільних відносин, яка не залежить від сфери міждержавних відносин.

Враховуючи вищенаведене, посилення на порушення публічного порядку може мати місце тільки у випадках, коли виконання іноземного арбітражного рішення є несумісним з основами правопорядку держави.

Суди попередніх інстанцій невірною визначили обов'язкового дослідження у цій справі. Зокрема, за змістом правила частини другої статті V Нью-Йоркської конвенції перешкодою для задоволення відповідного клопотання наявні обставини, коли саме таке визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення арбітражу суперечитиме публічному порядку.

Арбітражне рішення не суперечить публічному порядку України, її незалежності, цілісності, самостійності та недоторканості, конституційним правам, свободам, гарантіям, оскільки це рішення ухвалено виключно стосовно боржника як окремої юридичної особи та самостійного учасника господарського обороту, і поширює свою дію тільки на боржника.

З текстом постанови Верховного Суду від 05 вересня 2018 року у справі № 761/46285/16-ц (провадження № 61-4138св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76502952>.

Аналогічний правовий висновок міститься у постанові Верховного Суду від 08 травня 2019 року у справі № 761/39565/17 (провадження № 61-5333св19), з якою можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81753120>.

Необґрунтована відмова у наданні дозволу на примусове виконання рішення МКАС є свого роду блокуванням рішення та порушуватиме законні права, які це арбітражне рішення може фактично надавати стягувачу в інших державах

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 08 травня 2019 року розглянуто касаційну скаргу ТОВ «ІТЕК ТРАНС» на ухвалу Шевченківського районного суду міста Києва від 19 жовтня 2018 року та постанову Київського апеляційного суду від 12 лютого 2019 року за заявою АТ «РН-Транс» про надання дозволу на примусове виконання рішення МКАС при ТПП РФ від 20 квітня 2017 року у справі № 57/2016 за позовом АТ «РН-Транс» (РФ) до ТОВ «ІТЕК-ТРАНС» про стягнення грошових коштів.

Ухвалу Шевченківського районного суду міста Києва від 19 жовтня 2018 року, яка залишена без змін постановою Київського апеляційного суду від 12 лютого 2019 року, заяву задоволено.

Оскаржувані судові рішення обґрунтовані тим, що обставини, встановлені арбітражним рішенням, не стосуються суспільних, економічних та соціальних основ діяльності держави, рішення не спрямоване на порушення публічного порядку, не є таким, що порушує публічний порядок.

У касаційній скарзі ТОВ «ІТЕК-ТРАНС» просить скасувати оскаржені судові рішення та ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні заяви, посилаючись на те, що суд першої інстанції розглянув заяву без виконавчого документа, чим порушив положення частини четвертої статті 466 ЦПК України. Суд апеляційної інстанції на вищезазначені порушення увагу не звернув, а також не надав відповіді на аргументи апеляційної скарги про те, що визнання й виконання рішення МКАС суперечить публічному порядку, а також те, що МКАС при ТПП РФ ухвалив рішення щодо спору, не передбаченого арбітражною угодою.

Залишаючи без задоволення касаційну скаргу Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду зазначив наступне.

Інститут визнання і виконання іноземного арбітражного рішення не передбачає, що арбітражне рішення, винесене в одній державі, повинно мати силу виконавчого документа у цій державі, як необхідна передумова для його визнання і примусового виконання на території інших держав, а тому доводи касаційної скарги про те, що заявником до заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення МКАС не було додано виконавчий документ, є безпідставними.

Крім того, Верховним Судом зазначено, що застереження про порушення публічного порядку як підстава для відмови у визнанні та наданні дозволу на примусове виконання іноземного арбітражного рішення, є своєрідним механізмом, який закріплює пріоритет державних інтересів над приватними, охороняє публічний порядок держави від будь-яких негативних впливів на нього.

Правова концепція публічного порядку існує для того, щоб захистити державу від іноземних арбітражних рішень, які порушують діючі в державі фундаментальні принципи справедливості і правосуддя. Ці положення покликані встановити правовий бар'єр на шляху рішень, ухвалених всупереч кардинальним процесуальним і матеріально-правовим принципам, на яких тримається публічний порядок.

У той же час, необґрунтована відмова у визнанні та наданні дозволу на примусове виконання на території України арбітражного рішення може порушувати гарантії, передбачені частиною першою статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, становитиме непропорційне втручання у право власності стягувача на присуджені грошові кошти.

Встановивши, що рішенням МКАС при ТПП РФ від 20 квітня 2017 року у було вирішено спір щодо розрахунків між сторонами-суб'єктами господарювання за договором транспортної експедиції, пункт 4.8 якого містить арбітражне застереження, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що ТОВ «ІТЕК-ТРАНС» не довело, що визнання та виконання арбітражного рішення вплине на суспільні, економічні та соціальні основи діяльності держави Україна або в результаті його виконання будуть вчинені дії, які прямо заборонені законодавством України або заподіюють шкоду суверенітету чи безпеці держави Україна.

З текстом постанови Верховного Суду від 08 травня 2019 року у справі № 761/39565/17 (провадження № 61-5333св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81753120>.

2.2. Неналежне повідомлення про арбітражний розгляд як підстава для відмови у визнанні або у виконанні арбітражного рішення

Належне повідомлення відповідача про дату розгляду справи в арбітражному суді підтверджено відповідними доказами, зокрема ксерокопіями повідомлень про вручення боржнику позовних матеріалів, регламенту, Рекомендаційного списку арбітрів МКАС при ТПП України, ухвали про відкладення розгляду справи та рішення МКАС при ТПП України

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 листопада 2018 року розглянуто касаційну скаргу Малого приватного підприємства «К.О.Т.» на ухвалу Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 28 вересня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Волинської області від 06 листопада 2017 року за клопотанням про надання дозволу на виконання рішення МКАС при ТПП України від 16 лютого 2017 року у справі АС № 385у/2016 за позовом Відріг Фінанц унд Бетайлігунгс-Акцієнгезельшафт (Князівство Ліхтенштейн) до Малого приватного підприємства «К.О.Т.» (Україна) про стягнення грошових коштів.

Ухвалою Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 28 вересня 2017 року, яка залишена без змін ухвалою Апеляційного суду Волинської області від 06 листопада 2017 року, клопотання Відріг Фінанц унд Бетайлігунгс-Акцієнгезельшафт про надання дозволу на виконання рішення МКАС задоволено.

У листопаді 2017 року МПП «К.О.Т.» звернулося з касаційною скаргою на ухвали судів першої та апеляційної інстанцій, у якій просило скасувати вказані судові рішення та постановити нову ухвалу про відмову в задоволенні клопотання.

Касаційну скаргу мотивовано тим, що судами першої та апеляційної інстанції не досліджено докази, якими підтверджується факт належного сповіщення боржника про арбітражний розгляд справи, у зв'язку з чим порушено його право на подання заперечень на позов.

У травні 2018 року справу разом із матеріалами касаційного провадження передано до Верховного Суду.

Вивчивши матеріали цивільної справи, перевіrivши доводи касаційної скарги та відзиву на касаційну скаргу, Верховний Суд дійшов висновку про залишення касаційної скарги без задоволення з огляду на таке.

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено обставини щодо належного повідомлення представника МПП «К.О.Т.» про дату розгляду справи в арбітражному суді, що підтверджено відповідними доказами, зокрема ксерокопіями повідомлень про вручення боржнику позовних матеріалів, регламенту, Рекомендаційного списку арбітрів МКАС при ТПП України, ухвали про відкладення розгляду справи та рішення МКАС при ТПП України.

Про належне повідомлення МПП «К.О.Т.» також зазначається у рішенні МКАС при ТПП України від 16 лютого 2017 року.

Враховуючи викладене, Верховним Судом відхилено доводи МПП «К.О.Т.» про неналежне його повідомлення про арбітражний розгляд справи, оскільки вони не відповідають матеріалам справи.

З текстом постанови Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 159/1777/17 (провадження № 61-30609св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78376330>.

2.3. Принцип автономності арбітражної угоди від основного договору

Арбітражна угода й основний договір розглядаються як дві окремі угоди, а тому недійсність договору не може бути підставою для автоматичної недійсності арбітражної угоди

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 27 березня 2019 року розглянуто касаційну скаргу компанії «Норберт Шаллер Гезельшафт м.б.Х» (Австрія) на ухвалу Оболонського районного суду міста Києва від 15 травня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 05 липня 2017 року у справі за клопотанням Компанії «Норберт Шаллер Гезельшафт м.б.Х.» про визнання та надання дозволу на виконання рішення Міжнародного арбітражного центру при Федеральній палаті економіки Австрії про стягнення з ПАТ «Перший інвестиційний банк» на користь компанії «Норберт Шаллер Гезельшафт м.б.Х.» грошових коштів за банківською гарантією, процентів за прострочення виконання зобов'язання та витрат та судовий розгляд.

Оскаржуваними судовими рішеннями у задоволенні клопотання відмовлено, з посиланням на те, що рішенням Господарського суду міста Києва від 24 червня 2008 року у справі № 18/111 визнано недійсною банківську гарантію № 27.04-19752 з доповненнями до неї, а тому відсутні правові підстави для задоволення клопотання про

визнання рішення іноземного суду, яким стягнуто грошові кошти за цією банківською гарантією.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій, з огляду на таке.

У справі, що переглядається, судами встановлено, що рішенням Господарського суду міста Києва від 24 червня 2008 року у справі № 18/111, яке набрало законної сили, визнано недійсною гарантію № 2704-19752 з доповненням до неї № 2804-17327, підписану 25 квітня 2006 року, бенефіціаром за якою є фірма компанія «Норберт Шаллер Гезельшафт м.б.Х.», банком-гарантом – ПАТ «Перший інвестиційний банк».

Конвенція закріплює підхід здійснення примусового виконання арбітражних рішень і арбітражних угод, який ґрунтується на презумпції дійсності та автономності арбітражних угод, формальної та матеріально-правової (частина перша статті II Нью-Йоркської конвенції). Ця презумпція дійсності може бути спростована лише за обмеженим переліком підстав.

Розглядаючи клопотання, надаючи оцінку його доводам та запереченням боржника, суди першої та апеляційної інстанцій не врахували принципу автономності арбітражної угоди (*separabiliti*). Цей принцип має на увазі, по-перше, що дійсність основного договору в принципі не впливає на дійсність включеної в нього арбітражної угоди і, по-друге, основний договір і арбітражна угода можуть бути підпорядковані різним законам.

Така автономність арбітражної угоди дає можливість сторонам спірних правовідносин мати гарантії того, що спір буде розглянуто у будь-якому випадку саме арбітражем. Оскільки наявність арбітражного застереження робить неможливим звернення до державних судових установ. На цих положеннях базується міжнародне право у регулюванні спірних правовідносин.

Укладаючи арбітражне застереження, сторони зазвичай передбачають передачу в арбітраж будь-яких спорів, включаючи спори щодо дійсності самого контракту (якщо такі спори прямо не виключені зі сфери дії арбітражного застереження). У подальшому, якби сторона могла відмовитися від арбітражу і заперечувати компетенцію арбітрів, посилаючись на недійсність контракту, то така можливість завжди використовувалася би недобросовісною стороною для зриву арбітражу.

Таким чином, висновки судів першої та апеляційної інстанцій щодо недійсності арбітражної угоди у зв'язку з недійсністю гарантії є помилковими, оскільки зі змісту наведених рішень господарських судів випливає, що питання дійсності арбітражної угоди окремо від гарантії як правочину не було предметом судового розгляду, це правове питання не вирішувалося окремо судом, в тому числі не було вирішено відповідно до обраного сторонами права Австрійської Республіки, що підлягало застосуванню до зазначеного правочину.

З текстом постанови Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 756/618/14-ц (провадження № 61-16732св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82034501>.

3. Оспорювання рішення МКАС при ТПП України

3.1. Вимоги до заяви про скасування арбітражного рішення

Надмірний формалізм до форми та змісту заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу порушує право на доступ до правосуддя

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 18 грудня 2018 року розглянуто касаційну скаргу Компанії «Ansercone Enterprise LP» (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) на ухвалу Шевченківського районного суду м. Києва від 25 травня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 13 вересня 2017 року за заявою Компанії «Ansercone Enterprise LP» про скасування рішення МКАС при ТПП України від 20 жовтня 2016 року у справі за позовом ТОВ «Фастівський хлібокомбінат» (Україна) до Компанії «Ansercone Enterprise LP» про стягнення заборгованості.

Визнаючи неподаною заяву Компанії «ANSERCONE ENTERPRISE LP», суд першої інстанції дійшов висновку, що заявник не виконав у повному обсязі вимоги ухвали суду про залишення заяви без руху, оскільки надана ним копія контракту, що містить арбітражне застереження, належним чином не засвідчена, а саме на ній відсутній посвідчувальний напис.

Апеляційний суд погодився з таким висновком суду першої інстанції.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій з огляду на наступне.

Порядок засвідчення копій документів визначений пунктами 5.26, 5.27 Національного стандарту України Державної уніфікованої системи документації, Уніфікованої системи організаційно – розпорядчої документації «Вимоги до оформлювання документів» (ДСТУ 4163-2003, затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 07 квітня 2003 року № 55).

Відмітка про засвідчення копії документа складається зі слів «згідно з оригіналом», назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії, яка проставляється нижче підпису. Підпис відповідальної особи засвідчують на документі відбитком печатки організації. Відбиток печатки ставлять так, щоб він охоплював останні кілька літер назви посади особи, яка підписала документ. Зазначеним вище способом повинна засвідчуватись кожна сторінка документа.

Недолік наданих представником Компанії «Ansercone Enterprise LP» копій документів полягав у тому, що відмітка про засвідчення копії документа була розміщена лише на останньому аркуші прошитого та пронумерованого документа, а не на кожній його сторінці, при цьому всі сторінки доданого документу були прошиті, на останній його сторінці зазначена кількість аркушів, проставлено посвідчувальний напис, підпис уповноваженої особи та печатка Компанії «Ansercone Enterprise LP», а тому на переконання Верховного Суду, суд першої інстанції безпідставно визнав неподаною та повернув заяву Компанії «Ansercone Enterprise LP».

Такого висновку касаційний суд дійшов з урахуванням практики застосування Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) статті 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР.

Суворе трактування національним законодавством процесуального правила (надмірний формалізм) можуть позбавити заявників права звертатись до суду (рішення ЄСПЛ у справі «Перес де Рада Каванил'ес проти Іспанії» від 28 жовтня 1998 року).

Повертаючи заяву Компанії «ANSERCONE ENTERPRISE LP» про скасування рішення МКАС при Торгово-промисловій палаті України, суд першої інстанції припустився надмірного формалізму, суд апеляційної інстанції мав можливість, але зазначених порушень не усунув.

Ураховуючи наведене та з метою недопущення порушення права на доступ до правосуддя, Верховний Суд дійшов висновку про наявність підстав для скасування оскаржуваних ухвал судів попередніх інстанцій та направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

З текстом постанови Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі № 761/5894/17 (провадження № 61-34411св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78979581>.

Аналогічний висновок міститься у постанові Верховного Суду від 22 листопада 2018 року у справі справа № 796/109/2018 (провадження № 61-38625ав18), з текстом якої можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78160618>.

3.2. Строк, протягом якого клопотання про скасування арбітражного суду може бути подано до компетентного суду

Поважними причинами пропуску строку на подачу заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу є ті, які дають підстави для висновку, що своєчасна подача заяви була неможлива чи ускладнена

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 12 листопада 2018 року розглянуто касаційну скаргу ОСОБА_4, яка діє на підставі довіреності в інтересах компанії «МВА System s.r.o.» (Республіка Польща), на ухвалу Шевченківського районного суду м. Києва від 24 лютого 2016 року та на ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 04 квітня 2016 року за заявою ОСОБА_5, яка діє в інтересах компанії «МВА System s.r.o.», про скасування рішення МКАС при ТТП України) від 06 квітня 2015 року.

Оскаржуваними ухвалами в задоволенні клопотання про поновлення строку на подачу заяви про скасування рішення МКАС при ТТП України відмовлено та залишено без розгляду заяву компанії «МВА System s.r.o.» про скасування рішення МКАС при ТТП України від 06 квітня 2015 року.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що наведені компанією «МВА System s.r.o.» обставини не є поважними причинами пропуску строку на подачу заяви про скасування рішення третейського суду, а тому наявні правові підстави для відмови в задоволенні такого клопотання та залишення заяви про скасування рішення МКАС при ТТП України без розгляду.

За результатами розгляду касаційної скарги Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно з частинами другою, третьою статті 389-1 ЦПК України в редакції, чинній станом на 24 лютого 2016 року, заява про скасування рішення третейського суду подається до суду за місцем розгляду справи третейським судом сторонами, третіми особами протягом трьох місяців з дня прийняття рішення третейським судом.

05 лютого 2016 року з пропуском передбаченого законом строку представник компанії подав до суду заяву про скасування вказаного рішення МКАС при ТПП України, а також клопотання про поновлення пропущеного строку.

Поважність причин пропуску строку на подачу заяви про скасування рішення МКАС при ТПП України від 06 квітня 2015 року в справі АС № 621с/2014 обґрунтовані тим, що компанія «МВА System s.r.o.» вже зверталася до суду з заявою про скасування цього рішення, однак ухвалою Шевченківського районного суду міста Києва від 23 червня 2015 року, залишеною без змін ухвалою Апеляційного суду міста Києва від 11 листопада 2015 року, заява була повернута без розгляду.

Ураховуючи викладене, строк на оскарження рішення МКАС при ТПП України від 06 квітня 2015 року для компанії «МВА System s.r.o.» розпочався 07 квітня 2015 року та закінчився 06 липня 2015 року.

Верховний Суд дійшов висновку, що обґрунтованим є висновок судів першої та апеляційної інстанцій про відсутність правових підстав для поновлення строку на оскарження рішення МКАС при ТПП України та залишення без розгляду відповідної заяви про його скасування, оскільки Компанія «МВА System s.r.o.» пропустила передбачений законом строк на оскарження такого рішення, а наведені обставини не є поважними причинами пропуску строку на оскарження рішення МКАС при ТПП України.

Доводи касаційної скарги про те, що наведені компанією «МВА System s.r.o.» обставини є поважними причинами пропуску строку на подачу заяви про скасування рішення третейського суду, не заслуговують на увагу, оскільки не дають підстав для висновку, що своєчасна подача такої заяви компанією була неможлива чи утруднена, а тому обґрунтовано не визнані судом першої інстанції поважними.

З текстом постанови Верховного Суду від 12 листопада 2018 року у справі № 761/4305/16-ц (провадження № 61-15644св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78110605>.

3.3. Підстави для скасування арбітражного рішення (невідповідність складу третейського суду чи арбітражної процедури угоді сторін)

Місце знаходження МКАС при ТПП України не може бути змінено, сторони можуть лише домовитись про проведення слухань поза місцем знаходження МКАС

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року розглянуто касаційну скаргу Приватного акціонерного товариства «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» (Україна) на ухвалу Шевченківського районного суду м. Києва від 15 листопада 2017 року та постанову Апеляційного суду м. Києва від 11 січня 2018 року, за заявою

ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат про скасування рішення МКАС при ТПП України від 28 жовтня 2016 року у справі АС № 231у/2016 про стягнення з ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» на користь Sheekar Corporation GA (США) заборгованості за поставлений товар, пені за порушення строків оплати товару та витрати зі сплати арбітражного збору.

Судами попередніх інстанцій у задоволенні заяви відмовлено.

Суди виходили із відсутності підстав для скасування рішення МКАС при ТПП України від 28 жовтня 2016 року, встановлених у частині другій статті 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

У лютому 2018 року ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» подало до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій просило скасувати рішення судів попередніх інстанцій та ухвалити нове рішення, яким задовольнити заяву.

Касаційна скарга мотивована тим, що судами попередніх інстанцій при розгляді справи не надано належної оцінки усім доказам, наявним у матеріалах справи та неправильно встановлено фактичні обставини справи.

Відповідно до частини першої статті 20 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» сторони можуть на свій розсуд домовитись про місце арбітражу. В разі відсутності такої домовленості місце арбітражу визначається третейським судом з урахуванням обставин справи, включаючи фактор зручності для сторін.

Згідно з частиною першою статті 10 Регламенту Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України місцем арбітражу є м. Київ, Україна.

Оскільки підпорядкування спору МКАС при ТПП України унеможлиблює вибір будь-якого іншого місця арбітражу, арбітражне застереження, наведене у пункті 12.2 контракту, не потребувало додаткового тлумачення.

Відхиляючи доводи апеляційної скарги про те, що сторони арбітражного застереження не досягли згоди щодо кількості арбітрів апеляційний суд обґрунтовано виходив з наступного.

У пункті 12.2 контракту зазначено, що арбітражний суд складається з трьох арбітрів.

Відповідно до умов арбітражного застереження та Регламенту Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» листом від 27 червня 2016 року зробив вибір свого арбітра Суржикової В. І., що є свідченням згоди останнього з положеннями арбітражного застереження щодо суду в складі трьох арбітрів.

При цьому судом встановлено, що заявник протягом арбітражного розгляду не подавав заперечення проти розгляду спору МКАС при ТПП України.

Відповідно до статті 36 Регламенту цього суду, якщо сторона не заявляє у передбачений строк або, якщо такий строк не встановлено, то без невиправданої затримки, заперечення щодо недотримання протягом арбітражного розгляду, який відбувся у МКАС, будь-якого положення Регламенту, арбітражної угоди чи застосованих норм законодавства про міжнародний комерційний арбітраж, від яких сторони можуть відступати, вважається, що вона відмовилася від свого права на заперечення.

Відповідно до вимог статті 5 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» з питань, що регулюються цим Законом, ніяке судове втручання не повинно мати місця, крім як у випадках, коли воно передбачене в цьому Законі.

Будь-яка оцінка судом першої інстанції обставин арбітражного спору, повноти та належності доказів, які були подані сторонами арбітражного розгляду тощо, означала б неправомірне судове втручання, заборонене статтею 5 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», та порушення принципу юридичної визначеності судового рішення.

Отже, відмовляючи у задоволенні заяви, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, на підставі належним чином оцінених доказів, поданих сторонами (стаття 89 ЦПК України), з урахуванням встановлених обставин і вимог (статей 12, 81 ЦПК України), дійшов обґрунтованого висновку про те, що відсутні підстави для скасування рішення МКАС при ТПП України від 28 жовтня 2016 року, встановлених частиною другою статті 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

З текстом постанови Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 761/10859/17-ц (провадження № 61-11139св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77312943>.

Під час розгляду заяви про скасування рішення МКАС, доводи заявника щодо порушення арбітражним судом принципу процесуальної рівності сторін арбітражного розгляду не підтвердились

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 15 листопада 2018 року розглянуто апеляційну скаргу Публічного акціонерного товариства «Енергомашспецсталь» на ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 19 червня 2018 року у справі за заявою Публічного акціонерного товариства «Енергомашспецсталь» про скасування рішення МКАС при ТПП України від 22 грудня 2017 року у справі за позовом Компанії IMMCO (Industrial minerals & Metals) LIMITED (Гонконг) до Публічного акціонерного товариства «Енергомашспецсталь» про стягнення заборгованості.

Ухвалою Апеляційного суду міста Києва від 19 червня 2018 року у задоволенні заяви ПАТ «Енергомашспецсталь» про скасування рішення МКАС при ТПП України від 22 грудня 2017 року відмовлено.

Не погоджуючись із вказаною ухвалою апеляційного суду, ПАТ «Енергомашспецсталь» подало до Верховного Суду апеляційну скаргу, в якій просило ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 19 червня 2018 року скасувати, постановити нову ухвалу про задоволення заяви, посилаючись на порушення апеляційним судом норм матеріального та процесуального права.

Апеляційний суд міста Києва надав правильну оцінку вказаному арбітражному застереженню та дійшов обґрунтованого висновку про те, що воно відповідає вимогам статті 7 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», тому не може вважатися недійсною. Крім того, під час розгляду справи в суді першої інстанції

встановлено, що сам текст арбітражного застереження складав саме ПАТ «Енергомашспецсталь».

Доводи апеляційної скарги щодо порушення під час розгляду справи Регламенту МКАС при ТПП України щодо рівності сторін не підтверджено належними та допустимими доказами.

Так, зокрема судом першої інстанції встановлено, що представник заявника підтвердив, що надані додаткові заперечення на відзив відповідача на позовну заяву були надані ПАТ «Енергомашспецсталь» для ознайомлення в судовому засіданні 22 грудня 2017 року, у зв'язку з чим оголошувалась перерва на 30 хвилин для їх дослідження. При цьому суд встановив, що додаткові заперечення мали невеликий обсяг відповідно до матеріалів справи АС № 220у/2017 та фактично повторювали зміст заперечень на відзив ПАТ «Енергомашспецсталь», які останньому було надіслано на електронну адресу. Відповідні докази на спростування вказаних обставин, встановлених судом першої інстанції, ПАТ «Енергомашспецсталь» до апеляційної скарги не надав, а також не зазначив, щодо яких саме нових обставин, що були наведені в додатковому запереченні, заявник не мав змоги надати пояснення МКАС при ТПП України, оскільки не ознайомився із ними достатню кількість часу і яким чином ці обставини вплинули на ухвалення рішення по суті арбітражного спору.

Суд першої інстанції правильно зазначив, що ПАТ «Енергомашспецсталь» не було позбавлено можливості при розгляді справи в арбітражному суді надати свої пояснення після ознайомлення із вищевказаними додатковими запереченнями, що не потребувало перерви в розгляді справи.

З текстом постанови Верховного Суду від 15 листопада 2018 року у справі № 796/102/2018 (провадження № 61-41056ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78469804>.

Процесуальна поведінка відповідача, який реалізував своє право на призначення арбітра, а отримавши невідгідне для себе рішення, оскаржив його у державному суді з посиланням на те, що воно прийнято з порушенням угоди сторін про склад суду, містить ознаки зловживання правом та не відповідає принципу добросовісності

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 лютого 2019 року розглянуто касаційну скаргу Нусід Сербія д.о.о. (Nussed Serbia d.o.o.) на ухвалу Шевченківського районного суду міста Києва від 30 листопада 2017 року та постанову Апеляційного суду міста Києва від 10 січня 2018 року, у справі за позовом Нусід Сербія д.о.о. (Nussed Serbia d.o.o.) до ПАТ «Компанія «Райз» про стягнення грошових коштів, за заявою ПАТ «Компанія «Райз» про скасування арбітражного рішення МКАС при ТПП України від 12 листопада 2015 року.

Оскаржуваними судовими рішеннями заяву ПАТ «Компанія «Райз» задоволено, рішення МКАС при ТПП України від 12 листопада 2015 року скасовано.

Національні суди виходили з того, що склад арбітражного суду не відповідав угоді сторін і сторони не узгоджували іншого порядку розгляду спорів, а відтак прийняте рішення підлягає скасуванню.

Перевіривши доводи касаційної скарги та матеріали справи, колегія суддів дійшла наступних висновків.

Пунктами 9.1, 9.3 статті 9 договору купівлі-продажу від 03 січня 2013 року № UA-01-1/01-2013, укладеного між ПАТ «Компанія «Райз» та Nuseed Serbia d.o.o., передбачено, що засідання МКАС при ТПП України, який має компетенцію на вирішення спорів між сторонами, повинні проводитись відповідно з його Регламентом двома арбітрами, на підставі тексту цього контракту.

Статтею 35 Регламенту МКАС при ТПП України визначено, що за умови дотримання положень Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» сторони можуть на власний розсуд домовитися про процедуру розгляду справи складом Арбітражного суду.

Судами встановлено, що постановою від 09 липня 2015 року про внесення змін до постанови від 30 березня 2015 року про прийняття справи АС № 218у/2015 до провадження МКАС при ТПП України визначено, що справа буде розглядатись одноособовим арбітром, якого призначили і позивач, і відповідач.

Відповідно до статті 36 Регламенту МКАС при ТПП України, якщо сторона не заявляє у передбачений строк або, якщо такий строк не встановлено, то без невиправданої затримки, заперечення щодо недотримання протягом арбітражного розгляду, який відбувся у МКАС, будь-якого положення цього Регламенту, арбітражної угоди чи застосованих норм законодавства про міжнародний комерційний арбітраж, від яких сторони можуть відступати, вважається, що вона відмовилася від свого права на заперечення.

Статтею V Європейської конвенції про зовнішньоторговельний арбітраж передбачена неможливість подання заперечень до державного суду з приводу повноважень арбітра, якщо такі не були заявлені в ході арбітражного процесу.

Ухвалюючи рішення у справі, місцевий суд, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, вказавши на наявність правових підстав для задоволення заяви ПАТ «Компанія «Райз» про скасування рішення МКАС при ТПП України від 12 листопада 2015 року у справі АС № 218у/2015, не надав оцінки процесуальній поведінці відповідача в ході арбітражного провадження, відсутності з боку ПАТ «Компанія «Райз» заперечень з приводу складу арбітражного суду, повноважень одноособового арбітра, у тому числі і заперечень щодо дотримання процедури призначення сторонами, які реалізували своє право у передбаченому арбітражною угодою порядку, одного і того ж арбітра, не врахував обставин, за яких Президентом МКАС при ТПП України, з урахуванням призначеного кожною із сторін арбітра, визначено склад арбітражного суду. Також судами не враховано, що арбітражний розгляд був проведений арбітражним судом, до складу якого входив арбітр, призначений відповідачем (після того, як арбітра призначив позивач).

Суди також не надали оцінки процесуальній поведінці відповідача в ході арбітражного розгляду на відповідність принципу добросовісності. Відсутність заперечень ПАТ «Компанія «Райз» щодо складу арбітражного суду під час арбітражного провадження свідчить, що відповідач погодився на компетенцію саме одноособового складу МКАС при ТПП України для розгляду спору, який виник між сторонами.

Суд апеляційної інстанції не перевірів правильність висновків суду першої інстанції, не надав належної оцінки доводам сторін, аргументам апеляційної скарги та формально погодився із висновком суду першої інстанції про наявність правових підстав для задоволення заяви ПАТ «Компанія «Райз» про скасування рішення МКАС при ТПП України від 12 листопада 2015 року у справі АС № 218у/2015, а тому висновок апеляційного суду про те, що місцевий суд правильно вирішив спір, є неправильним.

Враховуючи те, що під час розгляду справи суди попередніх інстанцій повно встановили обставини справи, однак неправильно застосували вищенаведені норми права, судові рішення підлягають скасуванню із ухваленням нового рішення про відмову у задоволенні заяви ПАТ «Компанія «Райз».

З текстом постанови Верховного Суду від 06 лютого 2019 року у справі № 761/5425/16-ц (провадження № 61-8306св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79805738>.

3.4. Неможливість оскарження арбітражного рішення по суті

Суд загальної юрисдикції не має аналізувати правильність застосування МКАС норм матеріального права при вирішенні спору та переглядати спір по суті

11 жовтня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження апеляційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Бегарат Фертрібс-унд Сервіс ГмбХ» (Федеративна Республіка Німеччина) на ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 25 червня 2018 року у справі за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Бегарат Фертрібс-унд Сервіс ГмбХ» про скасування рішення МКАС при ТПП України від 15 лютого 2018 року.

Оскаржуваною ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 25 червня 2018 року в задоволенні заяви відмовлено.

Ухвала апеляційного суду мотивована тим, що оспорюване рішення МКАС при ТПП України від 15 лютого 2018 року не суперечить публічному порядку України, і судом не встановлено, а заявником не наведено обставин, які можуть бути підставами для задоволення заяви про скасування цього рішення у відповідності до вимог ЦПК України та Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Верховний Суд погодився з такими висновками апеляційного суду з огляду на наступне.

Відповідно до підпункту «б» пункту 2 частини другої статті 459 ЦПК України рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути скасовано у разі, якщо суд визначить, що арбітражне рішення суперечить публічному порядку України.

Аналогічне положення містить частина друга статті 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Відповідно до статті 5 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» з питань, що регулюються цим Законом, ніяке судове втручання не повинно мати місця, крім як у випадках, коли воно передбачене в цьому Законі.

За таких обставин, суд загальної юрисдикції не має правових підстав аналізувати правильність застосування МКАС норм матеріального права України при вирішенні спору та переглядати спір по суті.

Рішенням арбітражного суду від 15 лютого 2018 року з ТОВ «БЕГАРАТ Фертрібс-унд Сервіс ГмбХ» було стягнуто суму грошових коштів за поставку товару, який за своїми технічними характеристиками не відповідав технічній специфікації, про яку сторони домовились укладаючи контракт, і обставини, встановлені цим рішенням, не стосуються суспільних, економічних та соціальних основ держави, рішення не спрямоване на порушення публічного порядку, а тому не є таким, що порушує публічний порядок.

Зважаючи на вищевикладене, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку, що оспорюване рішення арбітражного суду не виходить за межі контракту та не суперечить публічному порядку України, а суд загальної юрисдикції не має правових підстав аналізувати правильність застосування МКАС норм матеріального права України при вирішенні спору та переглядати спір по суті.

З текстом постанови Верховного Суду від 11 жовтня 2018 року у справі № 796/124/2018 (провадження № 61-41058ав18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77087340>.

Аналогічний висновок міститься у постанові Верховного Суду від 10 січня 2019 року у справі № 796/134/2018 (провадження № 61-41882ав18), з текстом якої можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79231677>.

4. Прецедентна практика ЄСПЛ

Поширення положень статті 6 Конвенції про захист прав людини на добровільний арбітраж (в тому числі і на третейські суди, оскільки законодавство європейських країн зазвичай не розрізняє внутрішні третейські суди та міжнародні комерційні арбітражі) можна вважати рішення ЄСПЛ стосовно України у справі «Ріджент Компані проти України» (Case of regent company v. Ukraine (заява № 773/03)) від 03 квітня 2008 року

На думку Суду, у даній справі МКАС при ТПП України був «третейським судом, створеним згідно з законом», оскільки діяв відповідно до Закону України «Про Міжнародний комерційний арбітраж» та свого внутрішнього Регламенту. Проведення у справах, що їх розглядав МКАС, було подібним до провадження у цивільних чи господарських судах і законом встановлювалося право на апеляцію по його рішеннях до Апеляційного суду м. Києва, який міг переглянути рішення МКАС на підставах, встановлених у законі. МКАС залишався єдиним третейським судом в Україні, який міг відповідно до Закону вирішувати «господарські спори з іноземним елементом», а відповідно до Закону України «Про Міжнародний комерційний арбітраж» та статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» рішення МКАС вважається еквівалентом судового рішення, що підлягає примусовому виконанню.

З повним текстом зазначеного рішення ЄСПЛ можна ознайомитися за посиланням https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_426.

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах щодо надання дозволу на виконання рішень міжнародних комерційних арбітражних судів та їх оспорування / Упоряд.: канд. юрид. наук Д. Д. Луспеник, канд. юрид. наук Ю. В. Черняк; відпов. за вип.: д-р юрид. наук М. М. Шумило. — Київ, 2019. — Вип. 2. — 33 стор.

Затверджено на нараді суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду 10 червня 2019 року.

¹ **Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua